

Моол солунга үнгөн материалдан

ДУЗУН АЖЫДЫПКАН

1999 чылдың январь 30-де Моол парламентинин хүн бүрүдө үнөр "Үндезин эрге" солунунун бири арнына "Соңгу кызыгаарда мал оору үргүлчүлөп турарындан байдал бергедээн" деп материал үнгөн.

Успа аймактан Улустун Улуг Хуралына солгуткан езу-чаңчылар талазы-биле кол комитет даргазы С. Төмөр биле парламент кежигүнү Н. Баяртсайхан олар Успа аймактын Зуунговь (Чөөн хову) сумузунуң Тохой деп черинин хамаатыларынын ниити хуралынын даргазы Я. Төмөржавты хүлээп алгаш, журушканнар.

Сөөлгү үедө чурттуң соңгу кызыгаар чоогуңда мал оору көвүдөп, харын-даа оорлашкын чепсектиг дээрбедээшкни хевиринче шилчип бар чыдар боорга, ында чурттап турар улус бо айтырыгыңың чазак-чагыргага чедир тургузар ужурга таваржыл турар.

Я. Төмөржав чижек кылдыр, 1997 чылдың 10 айда аъттыг 4 тыва 213 дугарыг токтага кызыгаар үрзэн дээр. Кызыгааржыларыңың негелдизи күүсетпээни-биле бир тыва боолаткан. Эрткен чылын январьда Жамъян дээрзи чылгызыңың кадарып чораш, тываларга боолаткан.

Моолдун мал оорлары Тывага эвээш эвес когарал чедир турары шын бе деп айтырыгы Я. Төмөржав дараазында харыны берген:

Малын чидирип когаран кижини мунгарап, хомудааныңдан оорну улур кыла бээр таварылгалар бар. Оорлаткан болгаш дээрбедеткен малының бажын ол-ла хевээр эгидип бижээш.

Херек кырында алырга, бо материалда бижээни ышкаш эвес-ле болгай, шуптувус ону билдир бис. Моолдан мал оорлап турарларын чок деп болбас, оларның иштинден дерзин үүлгедиг кылган кижини чок-ла болгай.

ПУШКИНГЕ ТУРАСКААДЫП...

А. С. Пушкинниң төртүтүнгенинден бээр 200 чыл болур оюнга тураскаадып, Бай-Тайга кожуунуң төп библиотеканың аялдамчылары "Мерген угаанның гений" деп кежээни организастап эрттиргенер.

Кежээниң сценарийин чурт-шинчилел салбырының эргелекчизи, хоочун библиотекарь Минчеймаа Ооржак улуг улуска таарыштыр солун кылдыр бижээш. А чурук каасталганын библиотеканың тускай чурукчузу Маскай Ширинен кылган.

Улуг шүлүкчүнүң амыдырал-чуртталгазындан болгаш чогаалдарындан оюн-тоглаалар, тывызыктар болгаш харышлар тургузар талазы-биле кожуунуң төп уруглар библиотеканың эргелекчизи Наталья Салчактың аялдамчылары онзагай.

Кежээни эрттирер дээр төп библиотеканың аялдамчылары бир ай ажы үенин иштинде белеткенип келген. Орта Надежда Баавыл, Раиса Салчак болгаш клуб аялдамчыларындан Варвара Тарын-Базыр, Байлаң-оол Казырыкпай, Лариса Хуан, Алик Саая олар эң идеялык киржи, сценажыткан көргүзүлгелерни тургусуп, орта боттары ойнап, А. С. Пушкин үезиниң идик-хевин дээрал.

Кара-Туруг ХОМУШКУ. Тээли суур.

ТОРУУТТҮНГЕН ХҮНҮНЕР-БИЛЕ!

Бистин ынак авысы Александра Чимит-Доржуева ОНДАР бо хүннерде 50 харлап турар. Ужен ажы чылдар иштинде башкылап, чоңун ажы-төлүн кижизитпишан. Бирги категорияның башкысы авысы Кизылдың башкы институтун дооскан.

ТЫВАНЫҢ КҮРҮНЕ УНИВЕРСИТЕДИ

- хүндүскү өөредилгеге дараазында мергежилдерге өөренерлерге документилерни хүлээп ал турар: — биология болгаш валеология — география — химия — биология болгаш химия — күш-культура болгаш спорт — физика, информатика — математика, информатика — орус дыл болгаш ли-тература — тыва дыл болгаш ли-тература — тыва дыл болгаш ли-тература, англи дыл — төөгү — педагогика болгаш эге өөредиле методиказы (тыва болгаш орус бөлүктөргө 5 болгаш 3 чыл хуусаалыг өөренер). — агрономия — зоотехния — үлетпүр болгаш хамааты тулуг — автомобильдер болгаш автомобиль аял-агыш — экономика болгаш бү-дүрүлгени эргелеп-башкарары — нити-техниктиг Документилерни июнь 15-тен июль 15-ке чедир хүлээп алыр. Экзаменнерни өөренер бөлүктөрүнүн чылган шаан барымдаалап хүлээп алыр, сөөлгү бөлүк июль 16-га чедир чыылган турар. Дужаар документилери: 1. Доктааткан чурум езугаар билдиришкни

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1999 чылдың март 25-те хүлээп алганы № 187 доктаалының капсырылгасы Тыва Республиканың өнчүзүңге хамаарыштыр өнчүлүг бүдүрүлгелерниң, организацияларның, албан черлериниң Д А Ң З Ы З Ы

Table with 12 columns: № №, Юридиктиг албан чериниң органнаас-эрге-хоойлу хевирин айтыкан долу ады, Юридиктиг адреси, Код ОКПО, Код СООГУ, Код СОАТО, Код ОКОНХ, Код ФС, Код ОПФ, Удуртукчузу, телефону, Кол фонду-ларның ба-ланс өртзэ (руб.), Ажылдамчылар-ның даң-зы езу-гаар саны

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛ БОЛГАШ СОЦИАЛ ХӨГЖҮЛДЕ ЯАМЫЗЫ

Table with 12 columns: № №, Юридиктиг албан чериниң органнаас-эрге-хоойлу хевирин айтыкан долу ады, Юридиктиг адреси, Код ОКПО, Код СООГУ, Код СОАТО, Код ОКОНХ, Код ФС, Код ОПФ, Удуртукчузу, телефону, Кол фонду-ларның ба-ланс өртзэ (руб.), Ажылдамчылар-ның даң-зы езу-гаар саны

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ БОЛГАШ АЪШ-ЧЕМ ЯАМЫЗЫ

Table with 13 columns: ID, Name, Address, Phone, etc. Rows 141-191.

(Уланчылыг).

Валерий ШАРАВИИ

САЛЫМ-ЧОЛДУН ШОРААННАРЫ

Романдан үзүндү

(Эгеzi № 30-44 "Шында"). Орунга сандаланып олурпкаш, Чыргал-оол ам чаа-ла дүвү-далаш аза тыртп каан сумказынче элдепсинип көрүп олурган. Аъш-чемни белеткээни кижжи Серенмаа дээрзинге ам чигинип чок. Чөмни белеткеп кааш кайнаар чоруй барганыл? Хем кыдында чок-кавыда көзүлбээ. Мында бир-ле черде чашты бергеш, мени чангыс карактай хайгаарп чыдыр эвес ирги бе. Орун хозун баккылаан. Куруг. Ам оон чашты бээр хире чери кайда боор. "Кижжи ине эвес" деп бо эртен боду чугаалады чоп. Ине эвес болза кайнаар шымын бергени ол? Ол-бо көрүзүп ора, чышыкын адаанда үзүктээште манза кырында аянып кылдыр беле шарааш салып каан эзер, чонакты көрүп каан. Ону бодарга, Серенмаада далаш чок, манна хонар дээр хире. Адын серин бир черде өртөп, дыштап кааны-ла ол боор. Боду чок-ла болза, аргы ишти кирген, азы ырадыр эшитп чоруткан чадавас. Чанар мурну чарында "ГУМ"-дан садып алганы эшитп кедер ырыктаажин Чыргал-оол чөмөдөндөн жуулгаш, канчп билер дээр, эжикти сенчилегеш, кедеш шаап алган. Майказында бээр ужулгаш, чүгле ырыктааштыг Чодураалыг-Хемни өрү алыз басыпкан. Тугу же чоокудулп кээрге, оон чок-кавында хайнып чыдыр эремнер, эштинге элтиг элзинип эрикт бар. Серенмаа мында барган чадавас. Чодураалыг-Хемни балым чоокка чедир-ле хемни өрү-куду кылаштаан кижжи аайн-биле элдерти шуужар турган. Ам балык ховартаан. Бичалза-даа Чыргал-оол балык тудар черлерин элдевес. Чамдык черлерге балыксып келирин эскерип, динстин кедээри дег шимээч чок, оварымчалыг ол-бо көрүзүп каап кел чоран. 2. Серенмаа эскербээ. Чыргал-оол саглагар чокпак чодураага ажитталдыр тура дүшкеш, ылым-чылым барган. Оон беш базым черде элзинде дагында дөгеленип чыдырап чыткан Шляпазын хаваанда хавыктай салыпкан, кара-көк карак шилдик, солагы холунда ном туткан, ону динчалыр, динчалбас кылдыр химиренип номчаан, а он холу-биле элзин саарган, ийи бодун далаш чок шимчедип, бирде бирээзин чыра тыртп, өскезин сула салып, олуй-солуй салгылап чыткан. Кыстын мага-бодунд сайзырапганын көргөш, магадап-ла ханмаан. Анаа шак шагы-биле көрүп-ле туруксазы келген. Бо эртенги узун, шилдек кыстын мага-боду бо. Адышта, карак шоонда Кыстын эът-ханынын бодунга таарышканын, мында артык, тудуу чүү-даа чок. Домкестерини чоону! Шимчедирге сирлейнип чыдыр — чаагайын. Хептеп туруп кудуп каан-на чүве. Кыстын курлаанын чингезин, хөөрөдир болза, бир тудум деп-даа болур. Эминин хавы биле эшитп-кедерини өнү өнөш. Хүнге дөгээр дээр-ле боор, эминин хавын чаалады идип алган Эмилеринин бедик чаагайын, Сүмбер-Уулазын баарында ийи адыр тей-ле. Кысты мага хандыр кайгап, шинчилеп келгеш, Чыргал-оол ам шала эпчоксуна берген. Хып дээр чалымы кысты ажитталып алгаш, мычаар кайгаарга, арин-нүүрге тааржыр бе? Чаа-келген кижжи бооп, дааш үндүрүп, даш алгаш, сурже "моит" кылган. Серенмаа сырбаш дээр. Номун шыкыпкаш, ковайып кээп, хемче көрүнгөн. Ол душта Чыргал-оол мырында хөмө кылаштап келгеш, кыстын чанынга ора дүшкөн. Анык эрни эскерген дораан Серенмаа эминин хавын далаш-биле эде тыртп алган. Оон чанында база-ла боду ышкаш чанагааш, чүгле ырыктааштыг, сывырып каан хола дег анык эр хулузүрүп олурган. Оон канчангаш-ла ийик, карак чивеш аразында удур, дедир көржү каапкан. Бинар ыракта чүрөктөрдө, көзүлбөс кызанчааш, чымсырт кылыган. Кайзынын даа ариннары иши дээр кызып келгилезэн. Карак чивеш аразында карактарын шончупканы кызаш дээр динмирээни дег элдептег болган. Чалымы назында ыдыг таварылгалар тургулаар. Бинда элдептег чүү боорул аан. Серенмаа караан дестирип өскээр көрө бергеш, элзин саара берген. Чыргал-оол кыстын оду чайнаан. Чодураалыг-Хемни бышкан чодураазы дег кара караанче ам-даа кайгап көрзе деп кордап алган. Бичалзажок кижжи арин-нүүрүлгө-ле болгай. Сыр танывазы кыстын арныче мычаар кайгаарга кайын боор. Бичаар бодоп келгеш, арны иши дээр. Эгенгенинден чыда дүшкеш база элзин саарып аргаланган. Серенмаа андарылгаш, ам ооргазын дөгөп, ышыкыпкан номун алгаш, номчуттуну берген. Кыстын ол шим-чээшкени оон чанында кым-даа чок ышкаш сагыдырган. Хостуг холу-биле черде чыткан шылапын ол-бо суйбап чоруй, тып алгаш кедеш шаап алган. Ылым-чылым чыткан ийи аныктын кулаанга "Чодураалыг-Хемни шолу-рааштарынын, тургү үстүндө саарыгын, чалгыларынын даажы, куштарын мында мыжыражыры динчалып кээп турган. Чыргал-оол хилеп чыткан. "Кысты човадыпкан ирги мен бе? Кожя олуруп, чыдып алырда-даа чөлшээрел айтырган эвес мен. Москва студентизи болзажок, культуранар хирелин аа деп кочулаза хөнү болгай. Аксы дээрге дус кыс-ла чорду бо". Серенмаа шылазын ужулгаш, номунун кырынга сала тыртп кааш, тура халаан олчаан хайнып чыткан эзремче "моит" дээр. Чыргал-оолду арны чырыш дээр. Тура халааш база "моит" кылган. Серенмаанын соондан конжур дүрген эштик чөткеш, кыстын будунга дээр каапкан. Кыс меңнээр "авай" деп алгырыпкаш, эрикче эшитп үнүпкөн. Чыргал-оол мурнай, үне халып келгеш, холун сунган. 3. Четтирдим. Ажырбас анар. Бодум... — дээр ырады эшти берген. — Дыка-ла дедир кыс-тырам бо. — Кайынам, силерден дедир кижжи делегейде чок деп бо эртен мычаар билдим. Бичалза-даа ол дугайын силерге чугаалаваан мен. Аска кирген-не чүвени эдери албан эвес. Чыргал-оолду арны база катап иши дээр. "Шынап-ла, кыс кижини хундулуп билбес чөгөнчимин аа. Чүге ыдыг айтырып сала бээр элчиген боор мен". Бичалза-даа оюн-баштак амдыралга турбас боор бе. — Быттавайин човап-хилеп чорур орунуга чугаалап, то каап чорурга кижини сагыш-сеткилинге ник, арин-нүүр арыг болурун утпаза кандыгыл, дом. Бир эвес сеткилер хомудадыпкан бол-зума, буруулуг болганымын минип, черге чедир мөгөйлүп тур мен. Моон сонгаар кичээпгейлиг болурумну база азап тур мен, дом. Кыс хулузүрээр: — Оо! Силерни ыдыг состерни билер деп бузүрээр берге-дир. Ыдыг болганда, мен бодум буруум минир ужурга таваржып тур мен — дээр караан имиртерипкеш, чазык чаагай шоодуп каттырган. Чыргал-оолду ол сөстөр шуут-ла өрүмчөпкөн. "Анаа эвес, угаанын болгу дег кыс-тыр бо. Мени оюн-баштак-биле шоодар мен дигилей-дир. Шымбай кызыжак боор бо". Серенмаа номунда барган. Чыргал-оол кыстын чанынга дыка чок чыдыпкан. Илг хире чылыпса ийи аныктын эгилери дегжи бээр Кыс шылазынга сыдап, карыш хире ырадыр чыла берген. Оолдун чоогааралынга ол дээпкен Менден ояктадыр, орта кыс бе бо? Кызылда ашактыг, дүштүктүг-даа дижи. Анаа хөөрөжирге, ойнап-хөгдээрге чүзү канчп баар деп болааш, анаа-ла чугаа эреп айтырган. — Кашы курста өрөенип турар силер, дом? — Мени өрөенип турар деп канчп билдиң, акызы? — "Акызы" дээни бир яныз аянып динчалган. Дораан-на башка "чык" дээр. Мени документилерни үжөп көргөн деп сезилген каан хире. "Канчп билдиң?" дээниң шорултактын. — "Практикалап турар мен"

(Уланчылыг).

Самагалдай школарының 70 чылынга

ДОЗУКУЧУЛАРЫНГА ЧОРГААРЛАНЫР

Самагалдайның № 1 ортумак школы — Тывада хоочун, төгүлдүг школаларының бирээзи. Ол 1929 чылдын октябры айында ортан үезинде эге-чада школы кылдыр ачаттырган. Ону кожуунун арттарынын күжү-биле туткан.

Школатын эртен оруунче хая корүргө мындыг өөреникчилерин саны 32. Школа директору Ондар Даваанын 1934 чылдын май 31-де кожуун черинге кылган дындады республиканын төп архивин материалдарындан алгаш сан-чуратай, сос-домаан өскертпейн бижириге:

— школада 70 өөреникчилерин билдинге шылгалда кылган түңнели:

— бижикке тергийн кижилер — 30, ортумак кижилер — 31, адак кижилер — 9.

— политикага эки кижилер — 30, ортумак — 32, адак — 8.

— сан, бодалгага экизи — 30, ортумак — 28, адак — 12.

Школа үндөзилеттинип тургустунганында бээр болчулун 70 чыл болур, ол байырдалывысты школага өөренип чоран өөреникчилерин, дозукучуларын, ажалда чоран башкыларын киржилгези-биле демдегелер эрттирерин школа коллективин планнап турар. Чүге дизе, школа — салгалдарын хүндүлүг школары. Кандыг-даа шыла болуу онзагай, каттаптынмас ову-хевирлиг болур.

Школа дозукучулары-биле, а дозукучулар школы-биле чоргаарларын дээр болгай. Дозукучулардан эртем докторлары Аранның Ю. Л., Кунаа А. Ч., эртем кандидаттары: Балчыр Б. Б., Самдан З. Б., Копеел В. А. болгаш оон-даа өскелер бар. Тываның баштайгы ужудукчузу Кидис-

пей Ч. Д., уран-чуралга профессионал чурукчу С. К. Ланзын, тыва полляржы В. К. Чооду, делегейге ат-сураа алган цирк артизи В. Б. Оскалоолун цирк бөлүүнүн баян-биле үдөкчизи чоран Чорбаа Ч. Е., хаакка (лыжага) республика чемпиону Тау (оон 50 чылдарда 50 км-ге тургускан көргүзүү бо хүнирге чедир кымга-даа аштырбаан) болгаш оон-даа өске сурагыл кижилер бо школага өөреникчи чоран.

Тыва спортту — куш-дамыр сайзыралын хөгжүдеринге үлүг-хууун кирген, кирип-дала чоруурлар эвээш эвес. Ча адарына ССРЭнин спорт мастери, ол хевирге үндөзилекчи В. Б. Сырат, делегей чергелиг спорт мастери И. И. Хураган, тыва хураштин баштайгы республика чемпиону В. Араптан (ынчан ол аът-биле шанаткан). А Тыва Арат Республика турда начыннарны аът-биле шаңнап турган болгай.

Республикада билдингир журналисттер, чогаалчылар кайы көвей, оларын чамдыктарын — М. Калчан, Д. Бопуй-маа, Ч. Кара-Күске, А. Шоюн болгаш оон-даа өскелерни адак, бижип болур.

Улус өредилгезинде, кадык камгалалында, көдээ ажилгыда ат-алдарлыг, орден-хавыялыг, ажилынын тергилерини диттин, чонунун хүндүткелни чаалап алган дозукучуларын санап четпес. Оларга школызы чоргаарларын.

Төрөнн школызынга амдыралынын эге базымн, бижик мергежилдерин билгилерин ап, республиканың ангы-ангы булуңуна ажаллап, чуртап чоруурлар кайы көвей. Школа коллектив, дозуку-

чулар боттарынын башкыларын утпаан, оларга өөрүп четтирерин кезээде илередип чоруурлар. Оларга В. Д. Дүпшүн, А. М. Маланичева, М. В. Герасимова, Н. Н. Тараа, А. Б. Маскыр, Н. И. Тараачи, М. С. Енаа, О. С.-Б. Арапчор, З. С. Нурзат, С. С. Тараачи, И. И. Шимит, Г. Б. Намзырай дээш өскелер-даа хамааржыр болгаш бо школага хой чылдарда ажалдаанын утпаан бис.

Школатын хөгжүп, бурунгаар базым килырынга удурутку мез, шырак эртем-билгилгир башкылар коллективини үлүү улуг болур-даа. Олар бүгү-ле чүүлдерни кылып, школага өөренип чораннарны манап турарлар.

Өөрөдилге, класстан дашкаар ажалдарга чаа хевирнин ажалдарын доктаамал эртерип, ачаа ада-инени, өөреникчилерин, хой-ниитини сонуургалын, илдепкейин чедип ап келдилин.

Школатын методиктиг кабинетиде кожуун чергелиг апарган, өске школалардан келген башкылар арга-дурулга солчур топ деп чоргалар-биле санап турарлар. Хоочун школанын төөгүзүн уламчылап бижири болза төнүчүк. Ооң буянның ижи хой-хой чылдарда уламчылаарына бүзүрээр мен.

Школатын байырдалыныча ачаа ажалдап чоран башкыларын, өөреникчиликтерини — күзөлдүг бүгү чоңуушту чалап тур бис. Школаңар силерни манап турар.

Херелмаа ЧООДУ.
Самагалдай № 1
школатын директору.
Улус өредилгезиниң тергилерин.

ШКОЛАМ, БАШКЫЛАРЫМ, ӨӨРЛЕРИМ

Самагалдайның № 1 школы ажиттыганында бээр 70 чыл болур. Кажан школа ажалдап эгелей бергенде, школына кожуун школызы деп турган, ынчан Эраин, Тес — чангыс кожуун. Өске черлерге школылар туттунамаанда шупту сумуларын чонунун уруг-дарын Самагалдайга кээп өөренип эгеледи. Ынчангы школа, интернаттын амдыралы кончу-ла бөдүүн турган. Школа, класстар, интернаттын штир керосин лампалары-биле чырыдар. А орундар — ыш дачааннар, матрацтарны, сиртиктарны сиеги, саван-биле долдулар. Ол үед өөреникчилерин амдыралы чеже-даа бөдүүн, берге болза, оларын өөредилгеге сундулуун ам-даа кайгар, бодалар, сактыр мен. Хөгжүлдениң кайы-даа үезинде школага чонун чаштарын өөредип, кижизидер дээш кандыг нациянын башкы кадрлары бо школамага кээп ажилдаваан дээр боор.

Бодум хуумда бо школың дозукучузу, башкы эртемни чедип алгаш, школамага күш-ажылчы базымны эгелеп, бо хүнирге чедир ажалдап чор мен. Чонун уруг-дарынын өөредип, кижизидип чораш, бисти башкылар чоран чамдык башкыларын бо-ла сактып, болай бээр мен. Оларга Н. Л. Кунчун, Б. Д. Дүпшүн, А. Ш. Марчын, М. В. Герасимова, А. М. Маланичева, физика башкызы Нелля, математик Бажанова, химик Селина, Смирнов (ол башкынын кадыны немес дыл башкызы) болгаш өскелер-даа.

Школамага ажалдар дээш көөримге, өөредилге эргелекчизи, башкым турган Анна Михайловна Маланичева чазык-чаагай, өөрүшкү-манайлыг хүлээп ап, менээ улуг бүүрүлдү көргүзүп, анык кижиге профессионалынга бердинген, башкылашкынын муниакча өөреникчилерге бижик билгилерин бээриниң арга-сүмелерин берген ынак башкы ийин (ол ам бистин араваста чок). Башкынын Тес-Хем кожуунга кады келген эки М. В. Герасимова Шагаан-Ардыга ажалдап, чуртап чоруур деп дынады. Школа директору Н. Л. Кунчун кончук неледелег кижилер. Коллективти эл-найырдалыг, өөреникчилерге, бот-боттарынга элдек-эвиден, башкынын иштиги туружу

тыва улустуң эки чаңчылыгына дүүшкен турарын негээр, өөреникчилер-биле күш-ажыл кылганда тудунгур, сагынгыр, соруктуг болурун бо-ла хынаан, көргөн турар.

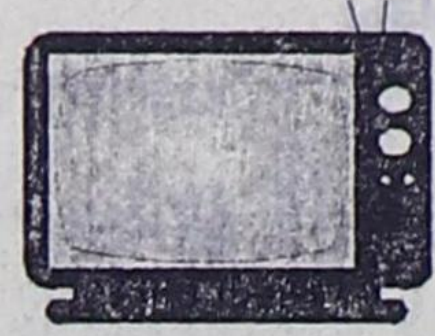
1960 чылдын май айда школага ажалдап туруваста мени, А. Ш. Марчын, Б. Д. Дүпшүн, Чооду Василий бистерни кожуун даргазы турган С. Байыр-оол даргавыс келдирикче турган. Чедер бээривисе кожуунда чүс четпес, назы-хары улгады берген бижик билбес улустар бар, оларын хойу Самагалдайга, ынчангаш ол улусту чаагы үед өөредип силер деп даала берди он. Оларны канчаар өөрткенинериң сентябрь айда бис хүлээп алыр бис ди. Менээ Санчай Сергей, Рая, Оюң Таян, Дуваачан, оларнын авалары таварышты. Хөөкүй кырганнар: "Бисти өөрткен ажы чүү боор, огулм" — деп, турда, даала алган кижилер чүү боор, ол-бо аргаларны ажаллап атсынын, 100 чедир санап, бижип турар кылдыр өөрткен мен. Оларнын уруг-дарыгыра Самагалдайда чуртап чоруурлар, ынчангаш ол кырганнармын бо-ла сактып, болай бээр мен.

Мээң чангыс класскаларым эртем-билгилгир, республиканың социал-хөгжүлдүг херээнге үлүг-хууун киригенер. Нурзат Б. С. — инженер, Чоомбур М. П. — башкы, инженер, Ноокай Д. Ч. — эмчи, Бадарка П. — башкы, Нехорошева Валентина — бухгалтер, Горбунова Галина — башкы...

Диринг артан эштериним мен ышкыч кара бажы агарган, тун дег ак дилштери курауылгулаан, хар-назыны алдан ашкан-даа болза, хой-ниитини ажалыга киржип, чоңуустун, ылангы анык өскенини келер үези ааскежиктиг эки-ле болунам деп учуражып келгенинисте чугаалажып, күзеп чоруур бис.

Школам, башкыларым ачыдында билгил чедип ап, назы-харым догуй берсе-даа, школымада ажалдап чоруур болганинда, школа амдыралында чамдык чүүлдерин бижип көрейн.

Директор Херелмаа Эртинсеева Чооду школының дозукучузу, коллективти билгилдиг удурутуп, башкыларын мергежилди профессионал денелге

Четверг
июнь 17

6.00 ЭРТЕГНИНГ МЕНДИЗИ.
9.00 МЕДЭЭЛЕР.
9.15 "Ынакшылдын нүүрү-биле", т/с.
10.15 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ.
11.00 Аян-чорукчулар клубу.
11.45 Хуу библиотека.
12.00 МЕДЭЭЛЕР.
12.15 "Кады" деп программа.
13.00 "Капитан Тенкеш", ужуралдарлыг сериал.
14.15 "Делегейни дескиндир 80 хонук", м/с.
14.45 Ындыг болзажок.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.15 "Тарри — хар кижилер", т/с.
15.45 Хуулгазыннар, азы Синема.
16.00 "Сезам кудумчу".

Пятница
июнь 18

6.00 ЭРТЕГНИНГ МЕНДИЗИ.
9.00 МЕДЭЭЛЕР.
9.15 "Ынакшылдын нүүрү-биле", т/с.
10.15 "Маска кеткен кижилер", т/с.
11.00 Сергей Лемешев ырлар.
11.40 Смак.
12.00 МЕДЭЭЛЕР.
12.15 "Кады" деп программа.
13.00 "Капитан Тенкеш", ужуралдарлыг сериал.
14.45 Ындыг болзажок.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.15 Филм-тоол.
17.00 "Ынакшылдын нүүрү-биле", т/с.
18.00 МЕДЭЭЛЕР.
18.15 Дженгилмен-шоу.
18.45 "Шагар скорпион", барымдалыг детектив.
19.15 Калдыкшыл.
19.45 ХУУЛГААЗЫННАР ШӨЛҮ.

Суббота
июнь 19

7.55 "Бөрүңүң изи-биле", уран-чечен филм.
9.25 Лама созу.
10.00 МЕДЭЭЛЕР.
10.15 "100 хуу" деп программа.
10.45 Эртенги почта.
11.20 "Каламбур".
11.50 Смак.
12.10 Третьяковкага дедир эрткини.
12.40 КВН — ассорти.
13.10 "Билдинмес кижиниң автопортретти", уран-чечен филм.
14.25 Цивилизация.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.15 Дириг амытаннар аймаа.
15.55 Мультифильм.
17.30 СТИНГ Москвада.
18.00 МЕДЭЭЛЕР.
18.15 Ол мынчаар болган.
19.10 "Өдүг", уран-чечен филм.
21.00 УЕ.

Воскресенье
июнь 20

8.00 Мультифильм.
8.10 "Хоорайдан келген уруг", уран-чечен филм.
9.30 "Русалочка".
10.00 СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ.
10.15 Орук демдегелдерин эвес чүүлдер.
10.30 Дөгережи бажында барда.
11.10 Эртенги сылдис.
11.55 Россияга бараан болуп тур мен!
12.30 Ойна-ла, ынак гармонум!
12.55 Тараачынар ведомозу.
13.30 "Кустонун командазынын бүгү аян-чоруктары".
14.25 Каткы-хөг панорамазы.
15.00 МЕДЭЭЛЕР.
15.15 Аян-чорукчулар клубу.
16.05 Валентина Толкунова ырлар.
16.35 "Тимон биле Пумба", м/с.

Төрөнн Тыва төвү турган Тогулду сууруваста Самагалдайның саннап-ойнап, өөренир-даа Салым-чолдун ордузу бар. Ужен чылдар эгезинде Унаезин тургустунган Эргин, ынакшылдын Эргинези — эртем-билгилер. Бүгү чонун төлдеринден Бөрүкүңүң кым-даа алган: Эртемденер, инженерлер, малчынар дээш эмчи, башкы, полляржы-даа моон уңген. Салымнылар чаңчыл, сүзүүн Сактып кээрде, Тогул болур Сураг-ды алгып уңген Самагалдай школызы.

Орус-оол АРАПЧОР.
Школатын башкызы,
(гонорарын "Шыныга").

ИЮНЬ 17-ДЕН 20-ГЕ ЧЕДИР

16.30 Он алды харга чедир...
17.00 "Ынакшылдын нүүрү-биле", т/с.
18.00 МЕДЭЭЛЕР.
18.15 Аялгыны тып көрөм.
18.45 Мында болгаш ам.
19.05 "Чидиргениң дилеп тывар дээш", Сергей Лемешев.
19.45 "Титаник", филм, 3-кү кезээ.
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ.
21.35 Агаар.
21.40 Ындыг болзажок.
21.50 "Адамнын ээгизи", уран-чечен филм.
23.15 А. Гордон "Будулгазыннар чындызы".
23.45—00.05 МЕДЭЭЛЕР

"РОССИЯ"
7.00—9.45 Эртенгениң менди-биле, Россия!
7.20 Шупту улус мында дидир.
7.45—7.56 Дамчыдылгалар программаны.
9.15 Дежурный кезек.
9.45 Барааннарны — почта дамчытыр.
10.10 "Миледи", т/с.
11.00 МЕДЭЭЛЕР.
11.35 "Бичи тоянчы", т/с.

"РОССИЯ"
7.00—9.45 Эртенгениң менди-биле, Россия!
7.20 Шупту улус мында дидир.
7.45 Дамчыдылгалар программаны.
8.15—8.28 Муң болгаш бир хонук.
9.15 Дежурный кезек.
9.45 Барааннарны — почта дамчытыр.
10.10 "Миледи", т/с.
11.00 МЕДЭЭЛЕР.
11.35 "Бичи тоянчы", т/с.
12.30 "Мээн өг-бүлө".
13.30 Мультифильм.
13.45 Музыка.

21.30 Агаар.
21.35 "Чажыт материалдар", т/с.
23.15 Неллея темазы.
23.30 Бут бөмбүү, Россияның чемпиондалыг.
01.15—03.10 "Электршок", боевик.

"РОССИЯ"
8.00 Уругларга кино-тоол.
9.30 Мультифильм.
10.00 Эртенгениң менди-биле, чурт!
10.35 Боду бодунага режиссер.
11.00 Телею.
11.45 Баштайгы көрүштен ынакшыл.
12.15 Алдын дүлгүр.
12.30 ЭКИ МЕДЭЭЛЕР.
12.45 Мультифильм.
13.00 "Тараан, Ужуралдар тогузу", т/с.
14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 Мультифильм.
15.00 Мультифильм.
15.10 "Кадыкшыл дээш", Токшоу.

17.00 "Аладдин", м/с.
17.30 Төгүңүң арынарны.
18.15 Леонид Афанасьев ырлар.
18.45 "Ералаш", к/ж.
19.00 "Крестонсөк", уран-чечен филм.
21.00 УЕ.
21.30 Агаар.
21.35 "Ужуралдарга уткуштур", уран-чечен филм.
23.15 МЕДЭЭЛЕР.
23.35 "Тихий дом".
00.05 "Стивен Кингтин алдын чылдары", т/с.
00.55—03.05 "Чылдың дээр ырлары", гала-концерт.
8.00 Мультифильм.
8.30 Ала-чуртка бараан болуп тур мен!
9.00 Көздөдөн медээлер.
9.25 Промо.
9.30 РТР-нин почтазы.
10.00 Эртенгениң менди-биле, чурт!
10.30 "Аншлаг" болгаш К.
11.25 Телею.
12.00 Орус лото.

12.30 "Мээн өг-бүлө".
13.30 Мультифильм.
13.45 Музыка.
14.00 Дуза.
14.30 "Антонелла", т/с.
15.20 "Байлар болгаш алдарлыгылар", т/с.
16.15 Музыка.
16.30 "Баштайгы ошкажыкшынар", т/с.
17.00 МЕДЭЭЛЕР.
17.30 Суурга.

"Тыва"
18.00 Хөгжүмүңүг байыр.
19.00 МЕДЭЭЛЕР.
19.10 Бензинге өртөктер дугайында.
19.35 МЕДЭЭЛЕР.
19.45 Коллаж.

"РОССИЯ"
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайны-биле.
20.40 Ийи роль.
21.25 "Таллин кырында ыш", уран-чечен филм.
23.25 "Херекти көрүп тур". Дангыраан бергеннер телесудуну хураы.
00.10 Дежурный кезек.
00.25 МЕДЭЭЛЕР.
00.55—01.23 Балыктаашкын дугайында чугаалар.

14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 "Антонелла", т/с.
15.25 "Байлар болгаш алдарлыгылар", т/с.
16.15 Музыка.
16.30 Телею.
17.00 МЕДЭЭЛЕР.
17.30 Суурга.

"Тыва"
18.00 Аныктар программаны.
18.15 "Галерея", О. Намдараа.
18.45 МЕДЭЭЛЕР.
18.55 "Кижилер болгаш салым-хуулар", эмчи-астролог Альбина Наумова.
19.25 АЗИЯ ТӨВҮ.
19.45 Коллаж.

"РОССИЯ"
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайны-биле.
20.40 "Аншлаг" болгаш К.
21.45 Музыканың чалсар.
23.25 Дежурный кезек.
00.15—00.45 МЕДЭЭЛЕР.

"РОССИЯ"
8.00 "Ужудукчулар", уран-чечен филм.
9.30 Мультифильм.
9.30 БӨГҮН.
10.10 Криминал.
10.35 Дуза.
10.55 "Миге — өске планетадан келген кижилер", т/с.
11.25 Телею.
12.00 БӨГҮН.
12.10 Мергежил — репортер.
12.25 Телею.
12.55 Элдепкейиг музейтер.

8.00 "Ужудукчулар", уран-чечен филм.
9.30 Мультифильм.
9.30 БӨГҮН.
10.10 Криминал.
10.35 Дуза.
10.55 "Миге — өске планетадан келген кижилер", т/с.
11.25 Телею.
12.00 БӨГҮН.
12.10 Мергежил — репортер.
12.25 Телею.
12.55 Элдепкейиг музейтер.

12.40 Ном саны.
13.00 "Тараан: Ужуралдар тогузу", т/с.
14.00 МЕДЭЭЛЕР.
14.30 Федерация.
15.10 Парламент шагы.
16.10 "Хойлу болгаш корумчурум", т/с.
17.00 Дириг амытаннар дугайында чугаалар.
18.00 Мультифильм.
18.10 "Робин Гудтун согунары", уран-чечен филм.
19.55 Чик атлетика талазы-биле Европа кубогу дээш.
21.00 КРҮШ.
22.00 "К-2" көргүзүр.
22.55 И. Моисеевтин чогаалдык ажал-чорудуулазынын 75 чылгына. Юбейли кежээзи.
00.45—01.11 Дежурный кезек.

"Тыва"
8.00 "Чангыс парус агарып чор", уран-чечен филм.
9.30 БӨГҮН.
10.10 "Анык кадай", уран-чечен филм.
12.00 БӨГҮН.

НТВ
7.00 БӨГҮН.
7.40 Градусник.
7.45 Криминал.
7.55 Мен — камгалакчызы мен.
8.05 Дуза.
8.10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8.15 Мультифильм.
8.25 Кардан өзээ.
8.35 Бөгүн—Москвада.
8.50 Акша айтыры.
9.00 БӨГҮН.
9.10 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
10.00 БӨГҮН.
10.15 "Стадионда тенек кижилер", уран-чечен филм (Франция).
11.50 Мультифильм.
12.00 БӨГҮН.
12.20 "Хуртудан чайдала".
12.30 "Эрги телевизор" "Хөлөгелер дүште чидер".
14.00 БӨГҮН.
14.20 "Истекчи Нэш Бриджес", т/с.
15.20 БО ШАКТА.
16.00 БӨГҮН.
16.30 "Брайдсдекке дедир ээп келген", т/с.

7.40 Градусник.
7.45 Криминал.
7.55 Мен — камгалакчызы мен.
8.05 Дуза.
8.10 Дириг амытаннар дугайында медээлер.
8.15 Мультифильм.
8.25 Кардан өзээ.
8.35 Бөгүн—Москвада.
8.50 Акша айтыры.
9.00 БӨГҮН.
9.10 "Истекчи Нэш Бриджес", т/с.
10.15 "Кижилер болгаш салым-хуулар", эмчи-астролог Альбина Наумова.
19.25 АЗИЯ ТӨВҮ.
19.45 Коллаж.

"РОССИЯ"
20.00 МЕДЭЭЛЕР.
20.30 Тодаргайны-биле.
20.40 "Аншлаг" болгаш К.
21.45 Музыканың чалсар.
23.25 Дежурный кезек.
00.15—00.45 МЕДЭЭЛЕР.

"РОССИЯ"
8.00 "Ужудукчулар", уран-чечен филм.
9.30 Мультифильм.
9.30 БӨГҮН.
10.10 Криминал.
10.35 Дуза.
10.55 "Миге — өске планетадан келген кижилер", т/с.
11.25 Телею.
12.00 БӨГҮН.
12.10 Мергежил — репортер.
12.25 Телею.
12.55 Элдепкейиг музейтер.

13.10 "Эрги телевизор".
13.25 "Криминалдыг Россия", барымдалыг сериал.
14.00 БӨГҮН.
14.15 "Өлүрүшкүн дугайында ол херээжен бизээ", т/с.
15.10 Суд чорутуу.
16.00 БӨГҮН.
16.20 "Мен болгаш мээң ыдым", дог-шоу.
16.50 Мультифильм.
17.10 Автопология.
18.00 "Кожай кыс — тараачын кыс", уран-чечен филм.
20.00 БӨГҮН.
20.20 Ушкү тайм.
21.05 "Полицейжилер академиязы", уран-чечен филм (АКШ).
23.00 БӨГҮН.
23.40—01.45 "Нүгүл. Ынакшылдын төөгүзү", уран-чечен филм.

12.45 Шериг албаны.
13.20 "Дик Торпин", т/с.
13.45 Уругларга дамчыдылга.
14.30 Архитектура галереязы.
14.45 Садовое кольцо.
15.10 Бистин-биле кады артып калынар.
15.25 Калдыкшыл.
15.45 "Кижилер болгаш салым-хуулар", эмчи-астролог Альбина Наумова.
19.25 АЗИЯ ТӨВҮ.
19.45 Коллаж.

12.15 Акша айтыры.
12.40 Кымыны чөптүгү?
13.10 "Эрги телевизор".
13.30 "Дон Сезар Де Базан", уран-чечен филм, 1-ги, 2-ги сериялары.
16.00 БӨГҮН.
16.15 "Өлүрүшкүн дугайында ол херээжен бизээ", т/с.
17.05 "Билдинмес дайын", 5-ки филм.
18.00 БӨГҮН.
18.20 ИТОГО.
18.40 "Көрүңкүк тиглени берген", уран-чечен филм.
20.40 Мергежил — репортер.
21.00 ТУННЕЛДЕР.
22.00 "Ойнаар-кыстар".
22.20 "Чедимчелиг солдат", т/с.
23.15 "Эрлик орандан эрлик оранчы", филм (Беларусь—Германия—Россия).
01.05—01.55 Бут бөмбүүнүн талазы-биле Россияның чемпиондалыга.

12.15 Акша айтыры.
12.40 Кымыны чөптүгү?
13.10 "Эрги телевизор".
13.30 "Дон Сезар Де Базан", уран-чечен филм, 1-ги, 2-ги сериялары.
16.00 БӨГҮН.
16.15 "Өлүрүшкүн дугайында ол херээжен бизээ", т/с.
17.05 "Билдинмес дайын", 5-ки филм.
18.00 БӨГҮН.
18.20 ИТОГО.
18.40 "Көрүңкүк тиглени берген", уран-чечен филм.
20.40 Мергежил — репортер.
21.00 ТУННЕЛДЕР.
22.00 "Ойнаар-кыстар".
22.20 "Чедимчелиг солдат", т/с.
23.15 "Эрлик орандан эрлик оранчы", филм (Беларусь—Германия—Россия).
01.05—01.55 Бут бөмбүүнүн талазы-биле Россияның чемпиондалыга.

12.50 Баштайгы чырыдыкчы.
13.20 "Дик Торпин", т/с.

БАЖЫҢ САДЫҢ ТУР МЕН
Чаагайыды туттунган, дөрткү кабатта ийи ораалдыг бажының сады тур мен. Азы бода малга, 06, 07 маркалыг машинага орнап болур мен.
ХАРЫЛЗАЖЫР ТЕЛ: 2-17-94.

ТР-нин Куш-ажыл болгаш социал хөгжүлдүг амызынын коллективти килдиз эргелекчин
Эгермаа Эрес-ооловна
ОЧУРҮНҮ
хөнертен мөчээни-биле холбаштыр оон төрөдөринге, чоок кижилеринге болгаш эш-өөрүңге ханы кажыдалды илередиң тур.

ШЫН
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100,
индекс 667000.
ТУРГУЗУКУЧУЛАРЫ: Тыва Республиканың
Чааза болгаш "Шың" солу редакциязы-